

rotllat: *ištrá* (Sta. Pola, Crevillent, 1963).

Altament la decadència d'*eixir* fins en cat. or. i en el més central és un fet bastant recent. El Baró de Maldà escrivia normalment «cansats de provar-ho i no podent-ne *eixir* ---», *Coll. B. V.*, 63. I no era gens de llengua aristocràtica això, car fins Pitarra el posa a cada pas en els diàlegs en llenguatge més populista de les *Gatades* (totes elles, p. ex. 1, 420), incloent-hi la forma vulgar i inovada *ixer* (*išá*), que posa en *Lo Cantador* en boca dels amics de la gitana, mare del protagonista: «reparem que aixís que va *ixa*, / nos havia pres la mixa/ que era un gatàs com un lleó» (87.4), i tota mena de formes (*eixir* 88.18, *eixiria* 94.30, *ixen* 94.34, etc.).

En zones menys cèntriques, la vida pollent d'*eixir* durà també fins molt tard: «ab un altre *ix* a la plasa - y a cridà —*Ixcán* garbés— / y els primers garbers qu'*exiren* - foren els de Granollers», romanç relatiu a fets dels Ss. XVI-XVII recollit a Vic, MilàF (*Romllo.*, 108.17). A l'Alt Empordà restava encara ple de vida c. 1926: notes preses per Coromines a Biure, literalment, de la boca dels pagesos: «quan *exiren* de la Clusa clarcjava ---». Coromines s'havia acostumat tant a usar-lo quan hi visqué el 1898, que tot i que rarament emprava mots no barcelonins en la seva prosa literària, pertot se servíx lliurement d'*eixir*, tant com de *sortir*, en les seves obres. I el mateix demostren els diàlegs de *La Puny*, de Vayreda, per a l'Alta Garrotxa: «—Sentiu el Picolí com miola? D'on *ixes*, cuc fangós?» (cap. xv, p. 241); frases com «Ripoll és *ašin* de Sant Quirze»¹ se sentien encara a gent jove de St. Pere de Torelló, 1935. No ens podem refiar que uns mots com «las donzellas ploraran - las que casarse volían / y ara haureu d'esperar - que un altre partit us *isca*» reflectissin bé el llenguatge parlat a la fi del S. XVIII en cat. or.; són del romanç de la presa de Roses (c. 1795), publicat per MilàF (*Romllo.*, 88.19, recollit pel seu amic Buxó, per tant es podria creure que ho hagués estat prop de Bna.), però una composició així hem de suposar almenys que estava escrita en termes usuals per a la gent que podia propagar-la i s'esperava que la comprés.

En altres dialectes la vida del mot restà bastant més ferma. Ja se sap que un senyal clar d'aqueixa vida és que el mot s'usí en formes, podriem dir, aberrants (senyal real per més que el fet pogués ajudar fortament a la decadència): l'infinitiu *ixer*, que havia circulat en cat. central, ha quedat predominant a la Plana del Ross. i altres zones ross. (Cerdanya, major part de Conflent, centre del Vallespir) i era el preferit per Saisset: «hom veu *ixe* una fontana» (*iche: Passa-Tems*, p. 14), «me despulli rabent, ne torni *ixer* arreu» (*Catal. del R.*, p. 107); l'ús resta popular i illimitat a Cerdanya i tot: «*al áiga iš* per ---» m'explicaven ensenyant-me les fonts termals de Dorres (1959).

No menys a Ribagorça, és clar: a Lasquarri sento tot el present, quasi tot anotat enmig de frases espontànies: *iško*, *išes*, *iš*, *ejšim*, *ejšits*, *išen*, i la primera de l'imperfet *ijo ejšiba* (1957). Quant al País Valencià, fins a l'extrem Sud segueix vivaç i amb usos fidels al

patró catalanes, i per més que alguns parlants tendixin a no distingir-ho bé, continua la combinació *eixir-se'n*, fins a Monòver, amb accs. singulars com 'vessar' o 'botar fora d'un clos': «senyoreta —diu la crià— el setrill *se n'ix*, es vinagretes s'han trencat, el espolsaó està pelejan, es fruites estan esportellaes ---», «escolte, bon home: si se li *n'ix* el trill de la era no arrematarà may de trillà: acabem de una ---», *Canyis-saes* (97, 118).

No usem en aquest article els copiosos materials acumulats de primera mà sobre la flexió antiga i dialectal d'*eixir*, tot i deixar-los ordenats per quan es pugui escriure aqueixa *Morfologia* (cf. supra, n. 1). Per a un cas de *ixit de pensa* en el sentit de 'foll' en les *VidesR* (258r1, III, p. 447.1) que se superposa curiosament amb el rus *s-uma-šédšij*, veg. la nota de la p. 458 (on cal corregir en *merament* l'errada *nuevament* i la de les -s- en š).

DERIV.: *Eixit* part., sovint amb valor merament adjectiu, entre altres en descripcions del cos, com en l'anatomia o fisiografia anexas a l'OPou: «los ossets de la espina --- les parts més *exides* en la esquena: *pala*; ---» (*TbPu.*, 249).

Eixida substantiu femení [cap a l'any 1150]: a) sembla tractar-se d'un producte econòmic susceptible de ser donat, pagat o degut, en docs. del S. XII-XIII, on sembla oposat a 'ingressos' (*entrades*): «sic dono vobis ad vestrorum dominicum, ap *entrades* et ab *exides*, et ipsas aquas et ipsas pasturas ---», mj. S. XII (*RBiblgCat.* IV, 7), «pagé-l'en io *xv*-sols. que-<n> devie lo capelà d'Orchau --- e pagé-n io *vi*-sols. --- la meitat de les *exides* e-l mas de B. Mox ---», doc de la Conca de Tremp de 1242 (PPujol, *Docs. Vg. Urg.*, 8.36); b) 'lloc que sobresurt enfora d'una edificació' (*AlcM* II, 3): «la *išida* del llosat» 'la barbacana' (Farrera de Pall, 1933); «lo campanar --- queda edificat sobre la paret azia al altar major de la parròquia, *eixida* desde un portal a fora de la iglésia», B. de Maldà (*Excursions*, p. 17).

c) 'Indret per on se surt', referit als carrers d'una població: un carrer sense *eixida* es diu encara més o menys quasi pertot (anotat, p. ex., a Canet lo Roig, 1961); d'ací especialment, el portal o la zona per on surten d'una població, general encara en els dialectes occidentals, des d'Andorra a València: «Los *Pujols* és a l'eixida del poble», Civís (1964); amb tendència a especialitzar-se, sigui com a nom d'un portal («portals o *eixides* de N.»), n'hi ha tres o quatre, p. ex., a Cervera del Maestre, entre ells la *ejšida* de Càlig, sigui com a nom de tota la zona immediata (que havia estat a fora del casc de la població, almenys el casc antic, i ho tradueixen en castellà per «un extramuros»): a Vinaròs p. ex. n'anomenen 6 (*la eixida de Sant Pere*, etc.) amb nom propi cada una (1961); en fi 'pati interior o darreres d'un edifici', ha restat ben viu, i això més o menys en tot el domini; a certes ciutats amb tendència a especialitzar-se en un patiet intern a cel obert, cosa que hem viscut encara en el primer quart de segle a Barcelona vella, on no coincidí ben bé amb el que en dèiem un *celobert* (amb